

Sverige och västblockstanken

Vid utformandet av stadgan för Förenta nationerna verkade västmakterna förgäves för en sådan ordning enligt vilken organisationen skulle kunna gå till aktion icke blott mot de besegrade eller småstaterna, utan även mot en fredsbrytande stormakt. Ett fredsbrott eller ett hot mot freden exempelvis från rysk sida skulle alltså kunna beivras av Förenta nationerna. I debatterna kring denna fråga framträdde starka sympatier för västmakternas ståndpunkt inom en rad mindre stater, bland annat det neutrala Sverige. Endast på denna linje kunde, ansåg man, en effektiv fredsorganisation gestaltas. Såsom instrument för freden måste Förenta nationerna bli av ringa värde, om varje stormakt, alltså varje stat som verkligen hade möjlighet att framkalla ett världskrig, genom den absoluta vetorätten ägde medel att sätta hela systemet ur funktion. Risken för att Förenta nationerna, om vetorätt icke fanns, skulle kunna bli en grundval för ett slags västblock förbisågs inte, men denna risk sades vara ringa i jämförelse med den garanti för freden som löften om gemensamt inskridande mot en fredsbrytare innebar.

Det ryska kravet på ovillkorlig vetorätt i säkerhetsrådet segrade. Men under den följande tiden har västmaktssynpunkterna vid organisations uppbyggande gjorts gällande i annan form. Vare sig det talas om en allians mellan England och USA, om Europas förenta stater eller om särskilda fördrag mellan ett antal stater i väster, är den bakomliggande tanken att bilda ett block till försvar mot rysk aggression. Motivering, i regel inlindad i diplomatiska fraser, är i korthet följande. Den ryska stormakten framstår genom sin bryska och expansionistiska politik efter krigets slut som den egentliga faran för freden. Kunde de andra staterna, främst USA, England, Frankrike och de små demokratierna i väster, organisera en allians som innebar åtminstone löfte om ömsesidig hjälp vid ett ryskt angrepp, skulle sannolikt Ryssland förmås att avstå från ytterligare krav på territoriell utvidgning och förmynderskap gentemot andra stater. Blocket skulle sålunda bevara freden. Men om detta icke lyckades, vore i varje fall en gemensam aktion säkerställd: vetorätten i Förenta nationerna skulle göras illusorisk genom en allians vid sidan av organisationen. Den fredsfrent som saknades under den nazistiska expansionens tid skulle nu upprättas, och en ny politik av Münchens märke bleve omöjlig.

För dem som vill göra Sverige till Rysslands satellit eller som förnekar existensen av en rysk expansionspolitik är naturligtvis denna tankegång en stötgelse. Men även om den nyss givna karaktäristiken av Rysslands uppträdande under det första fredsåret godtas och stormakterna i väster reservationslöst erkänns som de små demokratiska staternas enda värn, kan, såsom Dagens Nyheter gång efter annan hävdat, medverkan eller anslutning till ett västblock i närvarande läge icke uppställas som mål för svensk politik. Det är skäl att redovisa de motiv som är avgörande för detta ställningstagande.

Först bör då fastslås att en betydande skillnad finns mellan ett västblock och en internationell organisation utan vetorätt för stormakterna. I det förra fallet är det fråga om en allians med spets mot en bestämd stat, i det senare om erkännande av en för alla gemensam rättsordning. Enklarest belyses kanske skillnaden genom påpekandet att en fredsorganisation utan vetorätt var tänkbar blott under förutsättning av rysk anslutning till denna princip; det gällde att förmå Ryssland att ändra ståndpunkt, icke att bilda en mot Ryssland potentiellt riktad organisation.

Men tanken på ett västblock är därmed icke avvisad. Skulle icke, kan det från här anvisna utgångspunkter sägas, ett dylikt block kunna bli ett värn för freden genom att avskräcka Ryssland från angrepp eller med angrepp liktydiga aktioner? Det är möjligt att starkt motivera ett ja på denna fråga. Men någon säkerhet finns inte för att tankegången är hållbar. Och framför allt: det är också möjligt att bildandet av ett västblock trots försäkringar om dess fredliga avsikter i hög grad skulle skärpa motsättningen mellan Ryssland och dess forna allierade. För dem som trots oro inför den ryska politiken hoppas på en avspänning och räknar med en lång fredsperiod sedan de med kri-

get sammanhängande tvisterna avvecklats, måste denna risk väga tungt i vågskålen. Den redan utslitna ministeriella fraseologi enligt vilken Sverige och andra stater på grund av sitt geografiska läge mellan öst och väst skulle bilda en brygga dem emellan är det icke meningen att skatta åt; denna på lösa associationer byggda jargong bör förvisas till bankettborden. Men genom en blockbildning uppstår fara för att man läser sig fast i ett stridsläge, och härtill bör minst av allt de neutrala småstaterna medverka.

Fördöljas bör ej heller att en blockbildning icke är någon garanti mot en eftergiftspolitik av den art som västmakterna bedrev mot Hitler före kriget. Sammanhållningen kan slappna, de storrakter på vilkas fasthet allt beror kan finna det nödvändigt att offra periferia stater för att bevara freden. Efter 1938 och 1939 års erfarenheter är folket i en liten stat mindre än förut berett att obetingat tro på de storas försäkringar.

En hörnsten i resonemanget är emellertid att svenskarna räknar med möjligheten att upprätthålla neutraliteten i ett eventuellt framtida krig. Moraliskt kan denna neutralitetsvilja — då man utgår från att den ena partens seger skulle bli destruktiv för mänskligheten — försvaras endast därmed att en liten stat, som icke rimligen kan tänkas fälla utslaget i en konflikt, har mindre förpliktelser än de större, i realiteten avgörande makterna. Efter detta krig borde vi emellertid kunna avskrivna föreställningen om neutraliteten som en speciellt nobel attityd, om de neutrala som mänsklighetens salt; neutralitetsviljan blir icke glorifierad, utan nedsmutsad genom självbedrägliga eller skenheliga fraser av denna typ. Att ett folk vill bevara freden är lika naturligt som att en människa vill undvika döden; vi låter trots allt hellre bomberna falla över London och Paris än över Stockholm; den blandning av nationell självbevarelsevilja och personlig fruktan som här framträder är gemensam för alla folk — varmed icke är sagt att den är vacer.

Den insats som Sverige för närvarande kan göra är alltså begränsad till bevarande av våra ideella och materiella försvarsmöjligheter. De förra förstörs om en ängslig debatt skymmer utrikespolitikens realiteter, om viljan att behaga den farliga och mäktige får oss att glömma faran och dyrka makten. Ett försvar med utsikter till framgång förutsätter hjälp utifrån, men förutsättningen för en sådan hjälp är ett starkt försvar. Sverige får i samtidens läge utgå från att i ett konfliktläge dessa förutsättningar skall vara för handen.

724
75
108

75